

Warszawa, dnia 23 maja 2018 roku

Dr hab. n. med. Mariusz Jasik
II Katedra i Klinika Położnictwa i Ginekologii
I Wydział Lekarski
Warszawski Uniwersytet Medyczny

OCENA ROZPRAWY

na stopień doktora nauk o zdrowiu mgr Katarzyny Agnieszki Kowalskiej p.t.: „Ocena skuteczności kompleksowej edukacji diabetologicznej prowadzonej przez zespół interdyscyplinarny u pacjentów z cukrzycą typu 2 leczonych w poradniach diabetologicznych”.

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska mgr Katarzyny Agnieszki Kowalskiej p.t. „Ocena skuteczności kompleksowej edukacji diabetologicznej prowadzonej przez zespół interdyscyplinarny u pacjentów z cukrzycą typu 2 leczonych w poradniach diabetologicznych” dotyczy niezwykle istotnego problemu klinicznego.

Cukrzycę typu 2 uznano za epidemię XXI wieku, a związane z nią powikłania sercowo-naczyniowe stanowią główną przyczynę znacznej nadumieralności w tej populacji chorych. Narastające problemy leczenia diabetologicznego stanowią ogromne wyzwanie wobec zwiększającej się liczby chorych na cukrzycę i stałego wzrostu kosztów jej leczenia, zwłaszcza w następstwie rozwoju późnych powikłań tej choroby.

Edukacja stanowi podstawę efektywnej opieki nad chorymi na cukrzycę oraz skutecznej prewencji tej choroby. Zgodnie z najnowszymi zaleceniami klinicznymi Polskiego Towarzystwa Diabetologicznego (PTD) z 2018 roku dotyczącymi postępowania u chorych na cukrzycę edukacja powinna objąć zarówno osoby o zwiększonym ryzyku cukrzycy typu 2, jak i leczone z powodu tej choroby oraz ich opiekunów i członków rodziny. PTD stoi na stanowisku, że edukacja stanowi stały,

integralny i niezbędny składnik postępowania terapeutycznego w cukrzycy podczas każdej wizyty lekarskiej. Ponadto powinna być realizowana w usystematyzowany sposób, obejmując edukację w okresie rozpoczynania terapii, a następnie reedukację, na podstawie systematycznej oceny potrzeb szkoleniowych pacjenta.

Celem edukacji pacjenta jest wspieranie go w samodzielnym postępowaniu z cukrzycą i w modyfikacji stylu życia, ze względu na zalecany sposób odżywiania oraz aktywność fizyczną. Szczególne znaczenie ma zagadnienie postępowania w otyłości. Aktualnie wyrażany jest pogląd, że dotychczasowe działania w celu ograniczenia zachorowań na cukrzycę typu 2 i zahamowania następstw tej choroby w Polsce nie przyniosły zadowalających efektów. W opinii ekspertów nie prowadzono skutecznych działań upowszechniania wiedzy na temat cukrzycy i zapobiegania jej. Obecnie na etapie uzgodnień znajduje się wprowadzenie porad edukacyjnych w katalogu świadczeń NFZ.

Inspirację do realizacji pracy doktorskiej mgr Katarzyny Agnieszki Kowalskiej stanowiły wytyczne Polskiego Towarzystwa Diabetologicznego dotyczące edukacji w cukrzycy. Jak podkreśla Doktorantka w wytycznych zwraca się uwagę, że celem edukacji pacjenta jest wspieranie go w samodzielnym postępowaniu z cukrzycą oraz w modyfikacji stylu życia, ze względu na zalecany sposób odżywiania oraz aktywność fizyczną. Program edukacji powinien zawierać także kształtowanie wpływu na przebieg choroby. W procesie edukacji powinni brać również udział członkowie zespołu terapeutycznego, reprezentujący różne zawody medyczne. Te zalecenia PTD stanowiły przesłankę do podjęcia tematu pracy doktorskiej i zaprojektowania badań naukowych. Opierając się na wytycznych PTD stworzono autorski projekt pt.: „Szkoła edukacji dla pacjentów chorych na cukrzycę typu 2”, zawierający program kompleksowej edukacji dla osób z cukrzycą typu 2, leczonych w poradniach diabetologicznych na terenie Ostrowca Świętokrzyskiego. W celu realizacji założeń programowych autorka pracy, będąca specjalistą zdrowia publicznego, nawiązała współpracę z diabetologami, pielęgniarkami diabetologicznymi, dietetyczką i psychologiem, z którymi utworzyła zespół terapeutyczny edukujący pacjentów. Do zajęć teoretycznych dotyczących poszerzania wiedzy o chorobie, dołączono zajęcia aktywizujące chorych, w tym program ćwiczeń fizycznych dla podkreślenia wpływu pacjentów na przebieg choroby.

Oceniana praca ma typowy układ, jest usystematyzowana i przejrzysta. Rozprawa liczy 139 stron i składa się z 13 rozdziałów. Dane liczbowe przedstawiono w 14 starannie opracowanych tabelach i 20 rycinach zawartych w tekście. Praca obejmuje 155 pozycji piśmiennictwa, z uwzględnieniem prac najnowszych oraz publikacji polskich, a także zawiera alfabetyczny wykaz stosowanych skrótów. Wybór piśmiennictwa świadczy o profesjonalnym przygotowaniu Doktorantki do realizacji pracy. Bibliografia wymaga jednak ujednolicenia pod względem typu cytowań.

Autorka postawiła sobie ambitny cel. Celem podjętych badań było sprawdzenie skuteczności kompleksowej edukacji zdrowotnej prowadzonej przez zespół interdyscyplinarny u pacjentów z cukrzycą typu 2, leczonych w poradniach diabetologicznych w Ostrowcu Świętokrzyskim. Skuteczność edukacji oceniana była na podstawie wyników badań biochemicznych i antropometrycznych pacjentów oraz ich poziomu wiedzy i postawy wobec choroby.

Podjęcie badań w tym zakresie okazało się bardzo interesujące i w pełni zasadne.

We wstępie pracy Autorka zwięźle, w przystępny sposób zapoznaje czytelnika z cukrzycą jako problemem zdrowotnym i skalą problemów związanych z gwałtownie zwiększającą się populacją chorych na cukrzycę typu 2.

W dalszej części wstępu w sposób uporządkowany przedstawiono dane epidemiologiczne w Polsce i na świecie, a także ogólną charakterystykę cukrzycy typu 2. W odrębnym podrozdziale szczegółowo przedstawione zostało znaczenie edukacji diabetologicznej w procesie leczenia chorych na cukrzycę typu 2. Autorka dysertacji bardzo trafnie charakteryzuje edukację zdrowotną oraz miejsce edukacji w profilaktyce cukrzycy typu 2, omawia system opieki diabetologicznej w Polsce a także Narodowy Program Zdrowia w zakresie poprawy zdrowia Polaków, programy profilaktyczne z zakresu cukrzycy realizowane w Polsce, organizację opieki nad dorosłymi chorymi na cukrzycę.

Badanie zostało przeprowadzone wśród 174 pacjentów z cukrzycą typu 2, podzielonych na dwie grupy. Grupa badana obejmowała 113 osób, które przez 26 tygodni uczestniczyły w programie edukacji diabetologicznej z zajęciami aktywności fizycznej pt. „Szkoła edukacji dla pacjentów chorych na cukrzycę typu 2”. Do grup kontrolnej zakwalifikowano 61 osób, które nie uczęszczały na edukację. Wszystkich pacjentów poddano badaniom biochemicznym i antropometrycznym (glikemia na czczo, cholesterol całkowity, LDL, HDL, trójglicerydy, HbA1C, masa ciała, obwód tali, obwód bioder, BMI, WHR oraz ciśnienie tętnicze krwi) w 0 i 26 tygodniu programu. Pacjenci z grupy badanej wypełniali dwie ankiety dotyczące potrzeb

edukacyjnych oraz zachowań i postaw związanych z cukrzycą. W celu oceny skuteczności przeprowadzonej edukacji za pomocą odpowiednich metod statystycznych porównano grupę badaną i kontrolną w 26 tygodniu programu edukacyjnego oraz grupę badaną przed i po edukacji.

W 26 tygodniu programu edukacyjnego pacjenci z grupy badanej osiągnęli znacznie lepsze wyniki w zakresie: glikemii na czczo, stężenia trójglicerydów, HbA1C, masy ciała, obwodu talii, obwodu bioder oraz rozkurczowego ciśnienia tętniczego krwi.

Po 26 tygodniach programu edukacyjnego u pacjentów z grupy badanej nastąpiła istotna statystycznie poprawa prawie wszystkich wyników w porównaniu ze stanem w 0 tygodniu. Średnie stężenie glukozy na czczo obniżyło się, podobnie stężenie cholesterolu całkowitego, LDL, trójglicerydów, HbA1C z 7,17% do 6,85%, masa ciała obniżyła się z 83 do 79 kg, obwód talii z 108 do 102 cm, obwód bioder z 115 do 111 cm, ciśnienie skurczowe i rozkurczowe, BMI, WHR. Jedynym parametrem, który uległ pogorszeniu był cholesterol frakcji HDL.

Wśród pacjentów z grupy badanej największym zainteresowaniem cieszył się temat dotyczący zasad żywienia w cukrzycy, natomiast mniejszym dotyczący metod leczenia, aktywności fizycznej i powikłań cukrzycy, samokontroli, pomocy psychologicznej, istoty choroby, czynników ryzyka, rokowania. Najmniejsze zainteresowanie dotyczyło farmakologii oraz zastosowania ziół i suplementów diety. Po 26 tygodniach edukacji, w grupie badanej nastąpiła poprawa zachowań i postaw wobec choroby.

W 26 tygodniu: poprawiła się świadomość postępowania, samokontrola, stosowanie do zaleceń zespołu terapeutycznego, postawa wobec choroby.

Analiza statystyczna wyników nie budzi zastrzeżeń.

W oparciu o uzyskane wyniki badań Autorka sformułowała ważne wnioski:

Kompleksowa edukacja diabetologiczna prowadzona przez zespół interdyscyplinarny, uwzględniająca regularny wysiłek fizyczny, wpływa znacząco na poprawę wskaźników biochemicznych i antropometrycznych, tj. glikemii na czczo, stężenia trójglicerydów, HbA1C, masy ciała, obwodu talii i bioder, wartości rozkurczowego ciśnienia tętniczego krwi u pacjentów z grupy badanej w porównaniu z pacjentami z grupy kontrolnej. Pozostałe parametry, tj. cholesterol całkowity, cholesterol frakcji HDL i LDL, ciśnienie skurczowe krwi oraz BMI i WHR, nie różniły się istotnie statystycznie w obu grupach.

Edukacja diabetologiczna korzystnie wpływa na wiedzę pacjentów oraz ich świadomość postępowania w cukrzycy jako chorobie przewlekłej. Udział w programie edukacyjnym u

pacjentów z grupy badanej wpłynął na istotne statystycznie obniżenie wartości wskaźników takich jak glikemia na czczo, HbA1C, cholesterol całkowity, LDL, ciśnienie skurczowe i rozkurczowe krwi, masa ciała, obwód tali i bioder, BMI, WHR, w porównaniu ze stanem w 0 tygodniu (stężenie trójglicerydów obniżyło się nieistotnie statystycznie). Korzystnych zmian nie zaobserwowano w przypadku stężenia HDL.

Wnioski, które Autorka zawarła w pracy znajdują uzasadnienie w wynikach i mają praktyczne znaczenie w diabetologii klinicznej. Poza tym spostrzeżenia dokonane w dysertacji znajdują swoje potwierdzenie w wielu publikacjach, najistotniejsze z nich cytowano w pracy.

Rozprawa doktorska napisana została starannie, na wysokim poziomie merytorycznym. Należy podkreślić umiejętność dociekliwej obserwacji i wyciągania właściwych wniosków. Praca została napisana w sposób rzeczowy, poprawny i świadczy o dużej wiedzy i znajomości tematu.

Wyciągnięte wnioski wynikają z prawidłowo przeprowadzonych badań, są zgodnie z metodyką i celem pracy. Przygotowanie dysertacji umożliwiło realizację szczegółowej, krytycznej i dojrzałej analizy skuteczności kompleksowej edukacji diabetologicznej prowadzonej przez zespół interdyscyplinarny u pacjentów z cukrzycą typu 2 leczonych w poradniach diabetologicznych.

Praca ma istotne implikacje praktyczno-kliniczne, wnosi znaczący wkład w rozwiązywanie problemów kompleksowej edukacji diabetologicznej w populacji chorych na cukrzycę typu 2. Stanowić może podstawę do przygotowania publikacji, ale również stać się użyteczna np. podczas opracowywania kolejnych edycji zaleceń Polskiego Towarzystwa Diabetologicznego, Wytycznych Kolegium Lekarzy Rodzinnych w Polsce i Polskiego Towarzystwa Diabetologicznego. Uzyskane wyniki posłużą także do sporządzenia raportu dotyczącego wybranych problemów w zakresie wyrównania metabolicznego cukrzycy typu 2 dla powiatu ostrowieckiego położonego w północno-wschodniej części województwa świętokrzyskiego.

Z obowiązku recenzenta pozostaje mi zwrócić uwagę na niektóre aspekty pracy, których uwzględnienie wymaga rozważenia przed przygotowaniem dysertacji do druku.

W moim przekonaniu celowe jest rozważenie wzbogacenia pracy o analizę występowania późnych powikłań cukrzycy o typie mikro i makroangiopatii cukrzycowej, o ile jest to możliwe na podstawie dostępnych danych.

Wśród ocenianych parametrów biochemicznych analizie poddano zachowanie średnich wartości glikemii na czczo. Jednakże liczne badania, m.in. DECODE (*Diabetes Epidemiology: Collaborative Analysis of Diagnostic Criteria in Europe*),

Diabetes Intervention Study, potwierdziły, że w przeciwieństwie do nieprawidłowej glikemii na czczo, hiperglikemia poposiłkowa stanowi istotną przyczynę zwiększonej śmiertelności z przyczyn sercowo-naczyniowych. Hiperglikemię poposiłkową należy uznać za niezależny czynnik ryzyka sercowo-naczyniowego.

W analizie leczenia przeciwcukrzycowego celowe jest bardziej szczegółowe uwzględnienie stosowanych leków, w tym leku pierwszego wyboru jakim jest metformina a także preparatów najnowszych takich jak leki inkretynowe i flozyny. Przedstawione spostrzeżenia w żaden sposób nie wpływają na wysoką merytoryczną wartość pracy.

Stwierdzam, że oceniana praca spełnia wszelkie wymogi ustawowe stawiane rozprawom na stopień doktora nauk o zdrowiu (oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazanie ogólnej wiedzy teoretycznej kandydatki oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej) i zgodnie z założeniami ustawy o stopniach i tytułach naukowych rozprawa mgr Katarzyny Agnieszki Kowalskiej p.t. „Ocena skuteczności kompleksowej edukacji diabetologicznej prowadzonej przez zespół interdyscyplinarny u pacjentów z cukrzycą typu 2 leczonych w poradniach diabetologicznych” stanowi podstawę do ubiegania się o stopień doktora nauk o zdrowiu.

Mam zaszczyt przedstawić Wysokiej Radzie Wydziału Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego wniosek o dopuszczenie mgr Katarzyny Agnieszki Kowalskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

4283112
Mariusz Jasiński
Dr hab. n. med. MARIUSZ JASIŃSKI
specjalista chorób wewnętrznych,
farmakologii klinicznej, diabetologii
tel. 602 365 024